

K NARŮSTÁNÍ ÚSILÍ V ÚTOČNÉ OPERACI

Jedním z důležitých principů v oblasti teorie a praxe vojenského umění, který ovlivňuje konečný výsledek útočné operace, je **princip soustředění hlavního úsilí a vytvoření převahy sil a prostředků nad nepřítelem na rozhodujícím místě a v rozhodující době**.

Uplatnění tohoto principu ovlivnilo v minulosti většinu bojů i sražení. Proto se jeho řešením teoreticky zabývali významní vojevůdci a vojenští teoretikové. Poprvé jej objasnil v 19. století Rumjancev, Suworov a Napoleon. Citovaný princip poprvé v historii válek využil thébský vojevůdce Epameinónás v bitvě u Leukter v letech 371 před naším letopočtem, kde se svou 7 tisícovou armádou porazil 11 tisícovou armádu spartského panovníka Kleombrotose tím, že použil bojovou sestavu, která byla na tehdejší situaci novou (viz str. 33—35 Dějin vojenského umění, díl I NV 1954). Její základ byl v principu soustředění převahy sil na směr hlavního úderu. Ve studii „O dějinách válek Starých Řeků“ napsal B. Engels, že Epameinónás první odhalil velký taktický princip, který až do současné doby ovlivňuje výsledky všech pravidelných bitev, tj. nerovnoměrné rozdělení vojsk podél frontové linie, aby bylo možné soustředit síly k hlavnímu útoku na rozhodující bod (viz str. 381 Sp. sv. 14).

Citovaný princip se s rozvojem vojenského umění, tak jako ostatní vojenské principy, postupně vyvíjel a zvláště v průběhu Velké vlastenecké války dosáhl plného a širokého uplatnění.

V počátečním období války nebylo v tomto směru ještě zkušeností. Údernou sílu sovětských vojsk např. snižovala skutečnost, že nebyl dostatek mechanizovaných a tankových svazků u frontů a armád. Přelom v tomto stavu nastal v roce 1942, kdy nově tvořené armádní a frontové pohyblivé skupiny v síle dvou až tří tankových nebo mechanizovaných sborů umožňovaly vytvářet příslušnou operační hustotu. Tak byly realizovány podmínky k roz-

víjení úspěchu i v operační hloubce a k dosažení vysokého tempa operace. To umožňovala i existence druhých sledů a záloh svazů (svazků) a užší úseky průlomu nepřátelské obrany. Např. v květnu roku 1942 v charkovské operaci dosahovalo pásmo útoku 6. armády šířky do 80 km, úsek průlomu 18 km a hustoty sil a prostředků na 1 km fronty: tři střelecké divize, 38 děl, 25 tanků a samohybných děl, jeden raketomet. Naproti tomu ve viselsko-oderské operaci v lednu 1945 byla šířka pásma útoku 69. armády 55 km, prolamovala obranu v šířce 7 km a hustota sil a prostředků dosahovala na 1 km fronty: 0,9 střeleckých divizí, 252 děl, 73 tanků a samohybných děl a 30 raketometů. Příčinou těchto opatření byla i změna charakteru nepřátelské obrany, která byla organizovaná jako souvislá zákopová obrana s rozsáhlými zátarasy.

Bojové složení armád zahrnovalo v operacích roku 1945 např. devět i více divizí, jednu až dvě kanónové dělostřelecké brigády, protitankovou dělostřeleckou brigádu, protiletadlovou dělostřeleckou divizi, dvě až tři tankové brigády a útvary dalších druhů vojsk, což umožňovalo vytvářet hloubku operační sestavy. Armády měly většinou druhý sled střelecký nebo tankový sbor, který plnil úlohu pohyblivé skupiny.

Taková operační sestava zabezpečovala narůstání úsilí v průběhu operace, vytváření převahy sil a prostředků na směru hlavního úderu a vedení operace ve vysokém tempu. Úseky průlomu např. tvořily 3—15 % celkové šířky útočného pásma frontu a bylo na nich soustředěno 50—80 % vševojskových svazků, 60—80 % dělostřelectva a 90—100 % tanků a letectva frontu.

Vývoji bojové techniky a způsobům vedení války **odpovídalo i hromadění sil a prostředků** v dané době, jež bylo dosahováno nejdříve hromaděním živé síly, později i palebných prostředků. V operacích Velké vlastenecké války bylo zabezpečováno především zasazováním druhých sledů a záloh s cílem vytvořit velká úderná uskupení pozemních vojsk a letectva a absolutní převahu sil nad nepřítelem na rozhodujících směrech. Při průlomu nepřátelské obrany tak byly postupně, vzhledem k uspořádání operační sestavy, zasazovány druhé sledy pluků, divizí a sborů. K rozvíjení úspěchu v operační hloubce byly pak využity tankové nebo mechanizované sbory nebo tankové armády svazů. Jejich zasazení bylo vlastně pokračováním postupného narůstání úsilí, zahájeného na taktickém stupni. Kromě těchto způsobů bylo narůstání úsilí zabezpečeno i manévrem sil z pořadných úseků fronty na rozhodující směry, hromadným použitím letectva a kombinovanými palebnými údery.

Zavedení jaderných zbraní a jejich nosičů do výzbroje a organizace frontu znamená podstatně jiné názory a tím i jinou realizaci tohoto principu vojenského umění v praxi.

Za současných podmínek vedení frontové útočné operace s použitím jaderných zbraní není nutné a účelné, ale naopak, je krajně nebezpečné dlouhodobě vytváření a soustřeďování takového množství vojsk k zahájení a vedení operace a hromadění sil a prostředků na směru hlavního úderu jako za minulé války. Existence nosičů jaderných prostředků u frontu (raket a letectva), které vzhledem ke svým takticko-technickým možnostem jsou schopny působit na velké vzdálenosti, vytváří podmínky pro rychlé soustředění hlavního úsilí palbou na zvoleném směru především manévrem jaderných úderů při zachování rozptýleného rozmístění odpalovacích zařízení raketového vojska i letectva.

Rovněž soudobé vybavení vojsk bojovou technikou, založenou na vysoké motorizaci, zabezpečuje jejich značnou pohyblivost a možnost rychlého použití ve zvoleném prostoru, i když jednotky jsou rozmístěny v operační sestavě na relativně velké ploše.

Tedy princip soustředění hlavního úsilí a vytvoření převahy sil a prostředků nad nepřítelem v průběhu operace, vedené s jadernými zbraněmi, nachází dnes kvalitativní i kvantitativní vyjádření ve formě celého komplexu vzájemně spjatých opatření, v nichž rozhodující úlohu má manévr palbou jadernými prostředky.

Důležitou součástí však tvoří i manévr pohybem, který souvisí kromě jiného s důmyslným vytvářením operační sestavy s důrazem na mobilnost prvosledových divízi, s nepřetržitou obnovou druhých sledů a záloh a komplexním materiálním zabezpečením průběhu celé operace s hlavním zaměřením na přidělování jaderné munice.

K tomu je potřebné v zámyslu velitele volit takovou operační sestavu, která bude vytvářet podmínky pro:

- nepřetržitou pohotovost k nejefektivnějšímu vedení jaderných úderů prostředky raketového vojska a dělostřelectva a letectva;
- rychlé využití jejich účinků pozemními vojsky s ohledem na geografické podmínky válčiště;
- překvapivou a nepřetržitou útočnou činnost s možností manévru silami a prostředky podél fronty i z týlu.

Narůstání úsilí na směru hlavního úderu můžeme realizovat:

- a) jadernými úderů a dostatečným přidělováním jaderné munice;
- b) zasazením druhého sledu frontu (armád), širokým použitím vzdušných výsadek a záloh;
- c) manévrem a přeskupením vojsk z jiných směrů;
- d) také tím, že jednotlivé vševojskové svazky přecházejí ze zálohy velitele frontu do sestavy prvosledových armád a použitím záloh druhů vojsk a speciálních vojsk, např. protitankové zálohy, pohyblivého odřadu zatarasovacího, ženijní a chemické zálohy.

Hlavní a také nejefektivnější způsobem narůstání úsilí a základem ničení nepřítele je překvapivé použití jaderných zbraní a především použití takových úderů, které v daném čase a prostoru, resp. v kritických obdobích operace přinesou potřebné změny v poměru sil a prostředků na určeném směru.

Proto plánování a použití jaderných zbraní je jedním z rozhodujících opatření velitele a štábu v průběhu přípravy a vedení operace. V této činnosti dominuje zvláště příprava a vedení prvního jaderného úderu, jehož cílem je zničit prostředky jaderného napadení zjištěné v útočném pásmu, podstatně zeslabit hlavní uskupení a dezorientovat velení vojskům nepřítele, zmařit jeho jaderné úderů na vojska frontu a to formou hromadných, skupinových nebo jednotlivých jaderných úderů.

Narůstání úsilí zasazením vojsk druhého sledu, použitím vzdušných výsadek a záloh v podmínkách operace s použitím jaderných zbraní má svůj význam. Nepokládáme je ale za hlavní opatření, jak tomu bylo např. v době Velké vlastenecké války. Má však svou bezprostřední logiku ve vzájemném použití s předcházejícím způsobem, protože umožňuje rychlým využitím výsledků jaderných úderů pozemními vojsky, zvláště tankovými svazky výraz-

ně změnit poměr sil v daném prostoru, čase a směru a úspěšně plnit cíle operace. Tímto způsobem logicky také vrcholí narůstání úsilí, zahájené jadernými údery.

Manévr tankovými a vševojskovými armádami (svazky) slouží především k přesunu úsilí na jiné směry, k obnovení úderných uskupení na úsecích, kde jaderné údery nepřítele způsobily vojskům frontu velké ztráty, k ničení přisunovaných uskupení, záloh i k odrazení protiúderu.

Narůstání úsilí v útočné operaci zabezpečuje udržení operační iniciativy a vytváří podmínky pro dynamické a nepřetržité vedení bojové činnosti ve dne a v noci ve vysokém tempu a vylučuje přestávky v boji. Umožňuje nepřetržitý boj s prostředky jaderného napadení, soustavný kontakt s nepřítelem a plynulé pronásledování odcházejících vojsk.

Při realizaci činnosti k zabezpečení narůstání úsilí v operaci má rozhodující úlohu **čas**. Proto účinná budou jen ta opatření, která budou připravena s překvapením a v časovém předstihu před opatřeními nepřítele. Proto budou nabývat na významu:

- utajení zámyslu bojové činnosti;
- znalosti zámyslu a rázu možné činnosti nepřítele;
- rychlé a utajené přeskupení a manévr vojsk a údery na ta místa, kde je nepřítel neočekává;
- dovedné operační maskování;
- dodržování zásad ochrany vojsk a radiotechnických prostředků před radiotechnickým průzkumem nepřítele a zásad utajení velení;
- používání nových prostředků a způsobů vedení bojové činnosti.

Charakteristické **zvláštnosti operace bez použití jaderných zbraní** přímo ovlivňují i způsoby narůstání úsilí v těchto podmínkách. Nejužívanější budou:

- zasazení druhých sledů a záloh a vzdušných výsadek;
- soustředění paleb dělostřelectva a úderů letectva;
- široký manévr silami a prostředky s dodržováním zásad rozptylování vojsk, vzhledem k nepřetržitému nebezpečí nenadálého použití jaderných zbraní nepřítelem.

Pro narůstání úsilí v operacích budou mít významnou úlohu aktivní prvky bojové sestavy prvosledových divízií, především předsunuté odřady a taktické vzdušné výsadky.

K zabezpečení všech opatření je třeba v průběhu operace udržovat neustálou **součinnost** mezi všemi prvky operační sestavy, zvláště mezi raketovým vojskem, letectvem, vojskem PVO, prvosledovými svazy (svazky), prostředky nadřízeného velitele a sousedními svazy. Součinnost bude záležet ve sladění palebné činnosti a manévru vojsk podle cíle, místa, času a způsobu plnění úkolů a v usměrnění jejich úsilí k dosažení cílů operace.

Ve frontové útočné operaci můžeme vést úspěšně útok v celém pásmu činnosti frontu se stejnou intenzitou.

Proto na základě analýzy situace nepřítele a možností vlastních vojsk soustředí velitel frontu hlavní úsilí raketového vojska a letectva i manévr dalších sil a prostředků operační sestavy k nepřetržitému narůstání úsilí vojsk formou určení **směru hlavního úderu**.

V operačním měřítku je směr hlavního úderu z hlediska politicko-ekonomických, vojenských a geografických podmínek nejvýhodnější směr útoku ve stanoveném pásmu činnosti frontu, který umožňuje nejefektivnější využití operační sestavy svazu k rozdělení, obklíčení a zničení protistojícího usku-

pení nepřítele některým ze způsobů vedení útočné operace a to v co nejkratší době.

V operaci, vedené pouze klasickými prostředky ničení, jde na nejslabší místa operační sestavy nepřítele. Nebylo výjimkou např. v období Velké vlastenecké války, že byla i opačná tendence. Dovedným maskováním bylo dosaženo překvapení a neočekávanosti útoku a v důsledku toho i úspěchu.

V operaci, vedené s použitím jaderných zbraní, směr hlavního úderu půjde obvykle na nejsilnější místa nepřátelské obrany, protože na tomto směru použijeme rozhodující množství jaderných úderů.

Směr hlavního úderu stanovíme při plánování operace podrobně do bližšího úkolu frontu, všeobecně jen do dalšího úkolu. Není dán stabilně, může být v průběhu operace měněn podle vývoje situace na frontě. To však nelze měnit „z hodiny na hodinu“, protože takové rozhodnutí si vyžádá rozsáhlá opatření v manévru palbou i v uspořádání operační sestavy apod.

Kromě směru hlavního úderu ve frontové útočné operaci určujeme pomocný, tzv. druhý úder. Není izolovaným, podřadným směrem, i pro jeho určení platí obdobná kritéria a zásady. Podstatné je, že mezi oběma směry musí být operační a někdy i taktická součinnost jak palbou, tak i pohybem. Proto také řada palebných prostředků, např. raketové vojsko, letectvo i zálohy frontu, orientované svou hlavní činností ve prospěch úderného uskupení na směru hlavního úderu, působí částí sil ve prospěch vojsk na tomto směru.

Rozdělení úsilí na směr hlavního úderu a druhý úder má řadu výhod. Především úměrně rozděluje síly a prostředky operační sestavy frontu a jejich manévry v útočném pásmu. Současně znemožňuje nepříteli soustředit činnost jen do jednoho prostoru apod.

Na směru hlavního úderu vede rozhodující úsilí hlavní úderné uskupení frontu. Jde-li hlavní úder v pásmu jen jedné prvosledové armády, může uskupení vytvářet převážnou část sil této armády. Jde-li na styku vnitřních křídel armád, vytváří je určené prvosledové divize obou armád. Součástí úderného uskupení jsou i ostatní druhy vojsk, které zabezpečují jeho činnost, dále zálohy a v rámci frontu i frontové letectvo.

Narůstání úsilí na směru hlavního úderu v průběhu soudobé útočné operace vytváří podmínky pro její nepřetržité vedení ve vysokém tempu. Proto zabezpečení tohoto úkolu je jak v přípravě, ale tak i v průběhu operace jednou z hlavních povinností velitele a štábu.